

Antoni Lendzion (1888–1940)

Urodził się 10 lipca 1888 r. w Samplawie w powiecie lubawskim, nieopodal Ławy. Wcześniej osierocony, wychowywany przez stryja – Franciszka Lendziona. Zamieszkał w Toruniu, gdzie zdobył zawód krawca. Od stryja przejął ideę działalności patriotycznej, w warunkach zaboru pruskiego przejawiającej się tworzeniem niezależnego polskiego ruchu zawodowego.

Od 1908 r. mieszkał w Gdańsku, gdzie otworzył warsztat krawiecki. Już trzy lata później był prezesem sekcji krawieckiej Zjednoczenia Zawodowego Polskiego (ZZP), stowarzyszenia powołanego w 1906 r. między innymi przez Józefa Czyżewskiego. W 1913 r. zawarł związek małżeński z Bertą Wikland, z którą miał dwóch synów i córkę.

W okresie I wojny światowej został wcielony do armii niemieckiej, w której szeregach pozostał do 15 stycznia 1919 r. Był członkiem kierownictwa Rady Żołnierzy Polaków w Gdańsku. Po utworzeniu Wolnego Miasta Gdańska (WMG) rozwinął swą działalność społeczno-polityczną. Udzielał się między innymi w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” i Towarzystwie Śpiewaczym „Lutnia”.

W 1921 r. został jednym z założycieli głównej organizacji polonijnej w WMG – Gminy Polskiej, której w latach 1928–1937 był wiceprezesem. Pozostawał aktywny w ZZP – w latach 1925–1932 był redaktorem naczelnym „Związkowca”, organu prasowego sekcji.

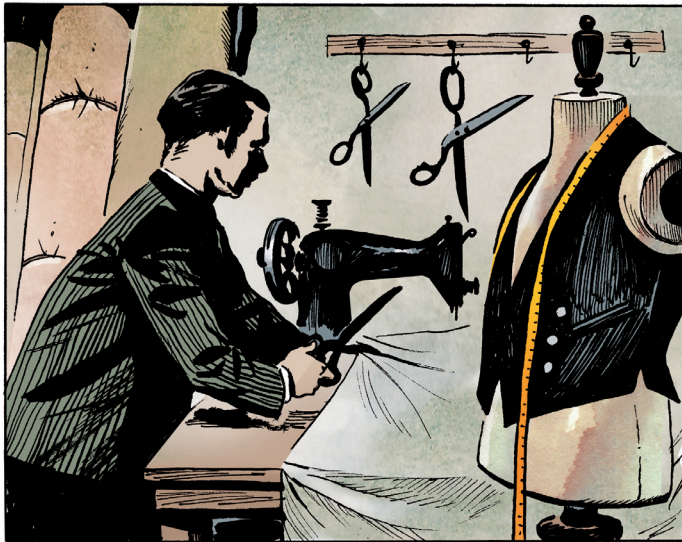
Był posłem do parlamentu WMG (Volkstag) III, IV i VI kadencji. Na jego forum aktywnie bronił interesów polskiej ludności WMG – protestował wraz z posłem Bronisławem Budzyńskim przeciwko przenoszeniu polskich dzieci ze szkół Polskiej Macierzy Szkolnej do szkół niemieckich. Starał się przewyciężyć podziały wśród gdańskiej Polonii, które były echem sporów politycznych w II RP. W 1928 r. ogłoszono memoriał *Tragiczna przyszłość Polonii gdańskiej*, którego Lendzion był współautorem. Gmina Polska musiała konkurować z powstałym w 1933 r. Związkiem Polaków w WMG, który miał poparcie Komisariatu Generalnego RP w Gdańsku. Dopiero w 1937 r. obie organizacje scaliły się w Gminę Polską Związek Polaków w WMG. Lendzion został wiceprezesem Zarządu Głównego i na tym stanowisku pozostał do wybuchu II wojny światowej.

W obliczu narastającego zagrożenia wojną zaproponowano mu wyjazd do Polski w celu uniknięcia niemieckich represji, na który się nie zgodził, pozostając w Gdańsku. 1 września 1939 r. został aresztowany przez Niemców i wraz z dwoma synami (Maksymilianem i Leonem; obaj przeżyli wojnę) przewieziono go do Victoriaschule – przejściowego obozu dla jeńców cywilnych, zorganizowanego przez Niemców 1 września 1939 r., do którego trafiali polscy mieszkańcy Gdańska znani z działalności społeczno-politycznej. 2 września Lendzion znalazł się w obozie Stutthof. Tam po pewnym czasie trafił do grupy przedstawicieli Polonii gdańskiej. 22 marca 1940 r. stracono go podczas masowej egzekucji, wraz z 62 polskimi działaczami. W 1947 r. jego szczątki ekshumowano i przeniesiono na Cmentarz Ofiar Terroru Hitlerowskiego na gdańskiej Zaspie.

[DS]

ANTONI LENDZION PO PRZYBYCIU DO GDAŃSKA W 1908 R. ZAŁOŻYŁ SWÓJ WŁASNY ZAKŁAD KRAWIECKI. ZAWODU WYUCZYŁ SIĘ PO ŚMIERCI SWOJEGO OJCA U WUJKA W TORUNIU.

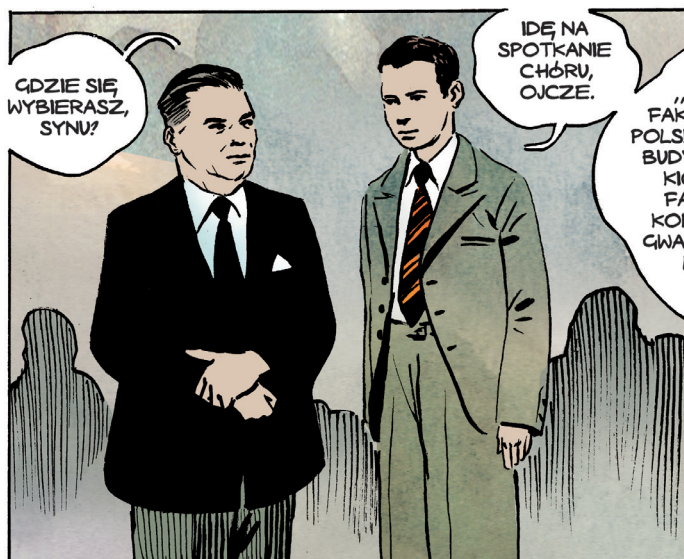

ANTONI LENDZION WSPÓŁTWORZYŁ LICZNE POLSKIE ORGANIZACJE NA TERENIE WMC. JEDNĄ Z NICH BYŁ CHÓR MĘSKI „MONIUSZKO”, DO KTÓREGO NALEŻAŁ TAKŻE JEGO SYN.

ANTONI LENDZION BYŁ WSPÓŁZAŁOZYCIELEM GMINY POLSKIEJ, A W LATACH 1928-1937 PEŁNIŁ FUNKCJĘ JEJ WICEPREZESA. GMINA POLSKA STAWIAŁA SOBIE ZA CEL OBRONĘ PRAW POLITYCZNYCH, KULTURALNYCH I SPOŁECZNYCH POLAKÓW MIESZKAJĄCYCH NA TERENIE WMC.

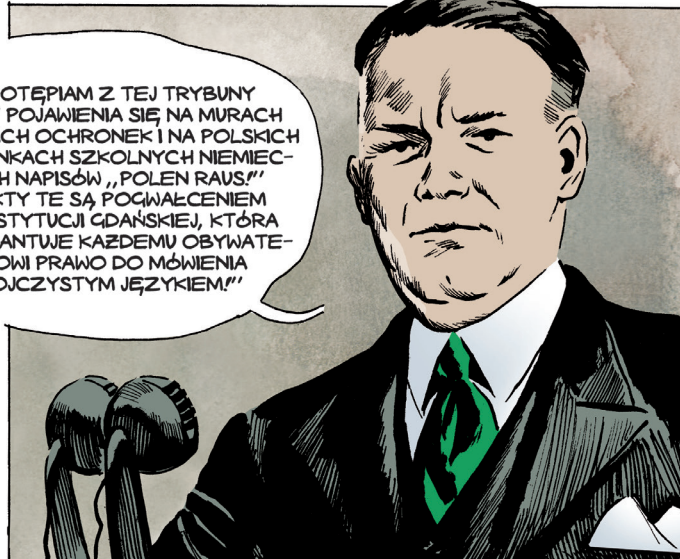
ANTONI LENDZION BYŁ POSŁEM DO VOLKSTAGU WMC III, IV I VI KADENCJI. BRONIŁ TAM INTERESÓW POLSKIEJ LUDNOŚCI.

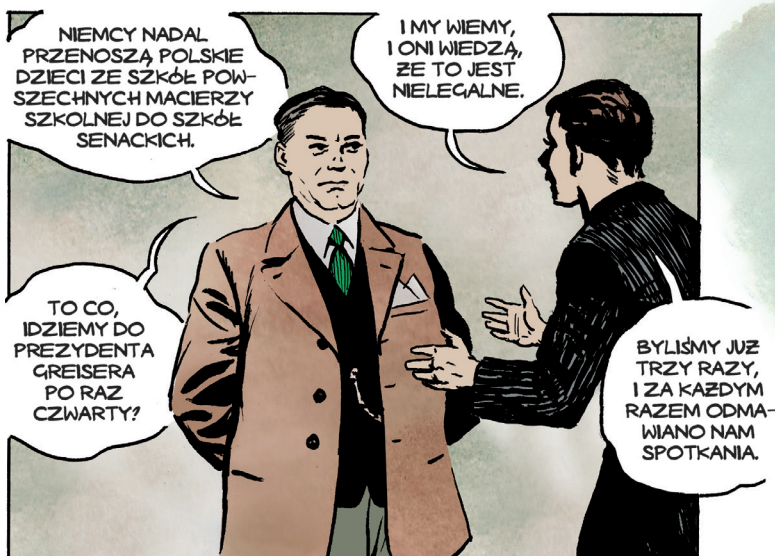
GDZIE SIĘ WYBIERASZ, SYNU?

IDĘ NA SPOTKANIE CHÓRU, OJCZE.

„POTĘPIAM Z TEJ TRYBUNY FAKT POJAWIENIA SIĘ NA MURACH POLSKICH OCHRONEK I NA POLSKICH BUDYNKACH SZKOLNYCH NIEMIECKICH NAPISÓW „POLEN RAUS”. FAKTY TE SĄ POGWAŁCENIEM KONSTYTUCJI GDAŃSKIEJ, KTÓRA GWARANTUJE KAŻDEMU OBYWATELWI PRAWO DO MÓWIENIA OJCZYSTYM JĘZYKIEM!”

ANTONI LENDZION WRAZ Z BRONISŁAWEM BUDZYŃSKIM PODEJMOWALI PRÓBY SPOTKANIA SIĘ Z PREZYDENTEM SENATU WMC W SPRAWIE PRZENOSZENIA POLSKICH DZIECI DO SZKÓŁ SENACKICH.

NIEMCY NADAL PRZENOSZĄ POLSKIE DZIECI ZE SZKÓŁ POWSZECHNYCH MACIERZY SZKOLNEJ DO SZKÓŁ SENACKICH.

I MY WIEMY, I ONI WIEDZĄ, ŻE TO JEST NIELEGALNE.

TO CO, IDZIEMY DO PREZYDENTA GREISERA PO RAZ CZWARTY?

BYLIŚMY JUŻ TRZY RAZY, I ZA KAŻDYM RAZEM ODMAWIANO NAM SPOTKANIA.

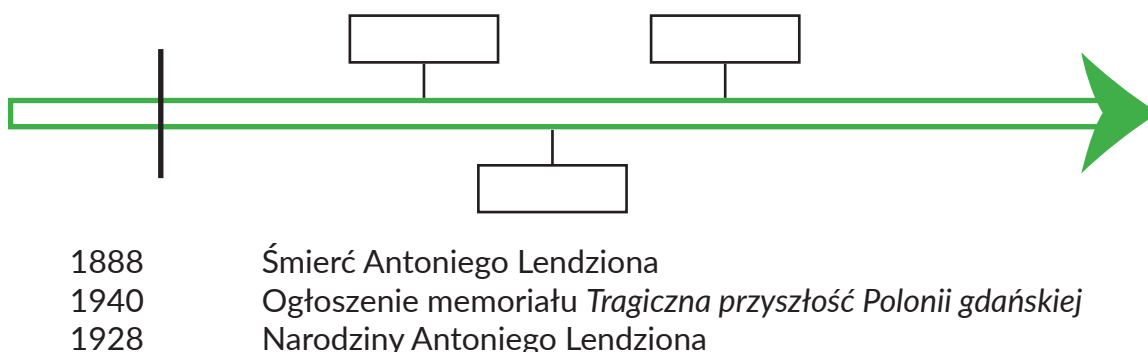
Antoni Lendzion – zadania

1. Korzystając z powyższego biogramu, rozstrzygnij, czy podane zdanie jest prawdziwe (P), czy fałszywe (F). Wybrane sylaby utworzą hasło. Wyjaśnij znaczenie hasła.

	Prawda (P)	Fałsz (F)
Antoni Lendzion był z zawodu rzeźnikiem.	WOL	POL
Po I wojnie światowej zamieszkał w Gdyni.	NE	SKA
Był wiceprezesem Gminy Polskiej.	MA	MIA
Był posłem do Volkstagu Wolnego Miasta Gdańska.	CIERZ	STO
Był redaktorem naczelnym „Robotnika”.	GDA	SZKOL
Został zamordowany w 1944 r.	ŃSK	NA

Hasło: .....

2. Na osi czasu zaznacz daty związane z życiem i działalnością Antoniego Lendziona. Następnie połącz rok z wydarzeniem.

3. Oblicz, ile lat minęło od:

Założenia Gminy Polskie w WMG (1921)

Gminy Polskiej Związku Polaków (1937)

4. Rozwiąż szyfr, aby dowiedzieć się, w jakim stowarzyszeniu Antoni Lendzion był prezesem sekcji krawieckiej.

A1	E3	D6	F1	C4	D1	B5	A6	F5	B2

	1	2	3	4	5	6
A	ZJE	GDY	PO	GE	LU	WE
B	LO	SKIE	NIE	SO	DO	KÓŁ
C	TNIA	WIEC	TO	ZA	KRA	RUŃ
D	WO	NIA	GMI	NA	DA	CZE
E	POL	SKA	DNO	VOLK	WAR	SZA
F	NIE	NIA	WA	POL	HEL	STAG

5. Połącz nazwy polskich organizacji działających na terenie WMG z krótkim opisem ich działalności.

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”
mieszkających w WMG

organizacja zrzeszająca Polaków

KS Gedania

polska organizacja oświatowa w WMG

Macierz Szkolna

wielosekcyjny klub sportowy

Gmina Polska Związek Polaków

najstarsze polskie towarzystwo gimnastyczne

Alf Liczmański (1904–1940)

Urodził się w Gdańsku, syn Teofili i Stanisława. Pobierał naukę w niemieckim gimnazjum w Gdańsku. Wolny czas poświęcał na naukę języka polskiego, a także historii i geografii Polski. Wykazywał duże zdolności matematyczne i artystyczne.

W 1920 r. w Karwii uczestniczył w kursie harcerstwa, które stało się jego ogromną pasją. Współtworzył pierwszą męską drużynę harcerską im. Zygmunta Augusta na terenie Wolnego Miasta Gdańska (WMG). Po zdobyciu matury rozpoczął studia na Wydziale Budownictwa Lądowego Politechniki Gdańskiej, których jednak nie ukończył z powodu trudnej sytuacji materialnej.

Pracował w Izbie Handlowej w Gdańsku oraz jako nauczyciel w Państwowej Szkole Handlowej w Warszawie. W 1927 r. rozpoczął pracę w Polskiej Szkole Handlowej Macierzy Szkolnej w Gdańsku.

W 1930 ożenił się z Janiną Nełkowską, z którą miał córkę Marię. W 1934 r. został komendantem gdańskiego hufca harcerzy, a rok później zdobył tytuł harcmistrza. W tym samym czasie w WMG została powołana Gdańska Chorągiew Harcerzy, skupiająca polskich gdańszczan, na czele której stanął Liczmański, pełniąc tę funkcję do wybuchu wojny.

Ostatnie miesiące przed rozpoczęciem wojny spędził na przygotowaniu instruktorów na zbliżające się zagrożenie. Jego działalność była śledzona przez gdańską policję, ponieważ Niemcy zadawali sobie sprawę ze znaczenia harcerstwa. Liczmański był jednym z ich głównych wrogów w związku z planami germanizacji Pomorza. Jego nazwisko znajdowało się na liście Polaków przeznaczonych do aresztowania i zlikwidowania.

Wybuch wojny zastał go w Gdyni, gdzie organizował oddziały harcerskie do obrony miasta. Po wkroczeniu wojsk niemieckich do Gdyni 14 września 1939 r. próbował przedostać się przez linię frontu w głąb kraju, jednak został aresztowany i osadzony w Victoriaschule. Następnie przewieziono go do tymczasowego obozu w Nowym Porcie, skąd trafił do obozu Stutthof, gdzie był jednym z pierwszych więźniów. Organizował tam życie kulturalne, a także samopomoc wśród więźniów.

W kartotece obozowej zaznaczono, że jest fanatycznym Polakiem i przywódcą polskiego harcerstwa w Gdańsku. Przy każdej okazji niemieccy oprawcy katowali go i znęcali się nad nim. 19 marca 1940 r. zmaltretowanego Liczmańskiego przewieziono do podobozu Grenzschorf (Graniczna Wieś), gdzie dzień później został rozstrzelany. O jego śmierci rodzina dowiedziała się po zakończeniu wojny dzięki Antoniemu Koszcołowi, współwięźniowi, który wskazał miejsce zbrodni. Został pochowany 14 listopada 1948 r. w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Ofiar Terroru Hitlerowskiego na gdańskiej Zaspie.

[ACH]

ALF LICZMAŃSKI WSPÓŁTWORZYŁ PIERWSZĄ MĘSKĄ DRUŻYNĘ HARCERSKĄ NA TERENIE WOLNEGO MIASTA GDAŃSKA. NOSIŁA ONA IMIĘ ZYGMUNTA AUGUSTA.

ALF LICZMAŃSKI BYŁ AUTOREM PODRĘCZNIKA WYDANEGO W JĘZYKU POLSKIM DO NAUKI STENOGRAFII W JĘZYKU ANGIELSKIM I NIEMIECKIM.

W 1935 R. ALF LICZMAŃSKI ZOSTAŁ REDAKTOREM PISMA „ZEWIE”: ORGANU ZARZĄDU ODDZIAŁU ZHP W GDAŃSKU.

OD 1927 R. PRACOWAŁ JAKO NAUCZYCIEL W POLSKIEJ SZKOLE HANDLOWEJ MACIERZY SZKOLNEJ W GDAŃSKU. UCZYŁ STENOGRAFIĘ I KALIGRAFIĘ.

W 1934 R. LICZMAŃSKI ZOSTAŁ KOMENDANTEM HUFCA GDAŃSKIEGO, A W NASTĘPNYM ROKU CHORĄGWĄ GDAŃSKIEJ. W OBLICZU ZAGROZENIA WOJNĄ PROWADZONO INTENSYWNE SZKOLENIA DLA HARCERZY.

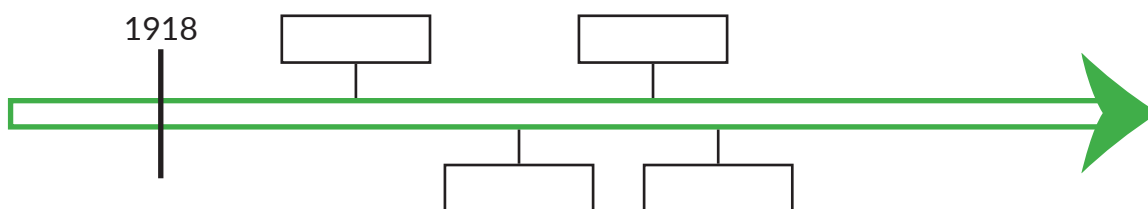
BYŁ JEDNYM Z PIERWSZYCH OSADZONYCH W OBOZIE STUTTHOF. ORGANIZOWAŁ POMOC DLA WIĘZNIÓW.

Alf Liczmański – zadania

1. Na osi czasu zaznacz daty związane z życiem Alfa Liczmańskiego, a następnie połącz daty i wydarzenia (1920, 1935, 1940, 1948).

Objęcie funkcji komendanta Gdańskiej Chorągwi ZHP	1940
Ekshumacja zwłok i pochówek na cmentarzu na gdańskiej Zaspie	1948
Współzałożyciel pierwszej męskiej drużyny harcerskiej w Wolnym Mieście Gdańsku	1920
Śmierć w filii obozu Stutthof w Grenzdorf (obecnie Graniczna Wieś)	1935

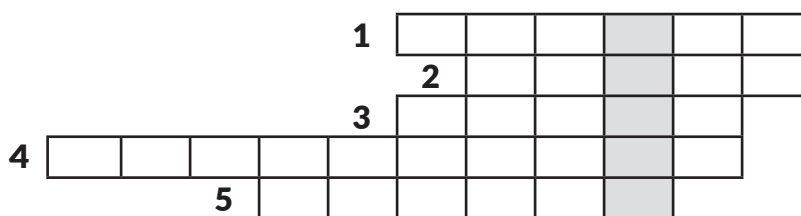
2. Określ, które z poniższych zdań jest prawdziwe, a które fałszywe, wpisując w miejsce kropek odpowiednie litery P lub F.

- Alf Liczmański urodził się w 1914 r. w Granicznej Wsi. ....
- Znał trzy obce języki: angielski, niemiecki i francuski. ....
- Był określany przez Niemców jako polski fanatyk. ....
- Został aresztowany przez Niemców 1 września 1939 r. w Gdańsku. ....

3. Uzupełnij zdania:

Alf Liczmański był (...) ....., ... i ..... w Wolnym Mieście Gdańsku. W 1935 r. przyjął funkcję ..... Gdańskiej Chorągwi ZHP. Za swoją działalność został aresztowany przez Niemców ..... (data) w .....(miejsce). Osadzony w Victoriaschule, następnie w obozie ..... . Stamtąd przewieziony do Grenzdorf (obecnie Granicznej Wsi), gdzie 20 marca 1940 r. został .....

4. Rozwiąż krzyżówkę. Hasłem jest nazwa dzielnicy Gdańska, w której mieszkał wraz z rodziną Alf Liczmański.

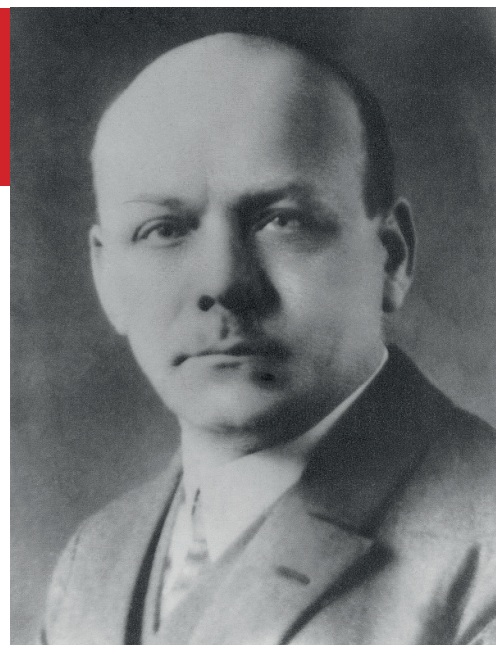
1. Pełna forma imienia Alf.
2. .... Miasto Gdańsk.
3. Nazwa pisma, które redagował i wydawał od 1935 r. Liczmański.
4. Ruch społeczny i wychowawczy, który jest częścią ruchu skautowego. Działał w nim Alf Liczmański.
5. Nazwa miejscowości, w której w 1920 r. Alf Liczmański odbył szkolenie harcerskie.

HASŁO: .....

Bernard Filarski (1880–1940)

Urodził się 9 października 1880 r. w Lubawie, w rodzinie Mariana i Pauliny z d. Stawskiej. Był młodszym bratem księdza Franciszka Filarskiego (1873–1931), aktywnego działacza społeczno-narodowego.

Początkowo kształcił się w szkole powszechnej, a następnie w protogimnazjum w Lubawie. Naukę kontynuował w gimnazjum w Chełmnie dzięki wsparciu Towarzystwa Pomocy Naukowej. Działał tam w Towarzystwie Filomatów, które zrzeszało polskich uczniów organizujących tajne kółka nauczania historii i języka polskiego. W związku z tą działalnością trafił przed pruski sąd. W ramach tzw. procesu toruńskiego został skazany na karę tygodniowego więzienia i usunięto go z chełmińskiego gimnazjum. Egzamin maturalny złożył w gimnazjum w Tucholi. Po maturze wyjechał do Monachium, gdzie studiował medycynę.

Po ukończeniu studiów powrócił najpierw na krótko do Tucholi, a w 1908 r. osiadł w Gdańsku, gdzie otworzył własny gabinet stomatologiczny. W 1914 r. ożenił się w Wiktorią z d. Daszyńską, z którą miał siedmioro dzieci: Zbigniewa, Marię, Wandę, Krystynę, Zofię, Helenę i Stanisława.

Zaangażował się w działalność polskich organizacji: Towarzystwa Ludowego „Jedność”, Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” i Związku Młodzieży Kupieckiej. W 1909 r. został współzałożycielem i udziałowcem Spółki Wydawniczej „Gryf” z siedzibą w Kościerzynie, która wydawała m.in. miesięcznik „Gryf”.

Pod koniec I wojny światowej Filarski włączył się w działania niepodległościowe, ściśle współpracując z dr. Franciszkiem Kręckim, dowódcą Organizacji Wojskowej Pomorza przy Komisariacie Naczelnej Rady Ludowej w Gdańsku.

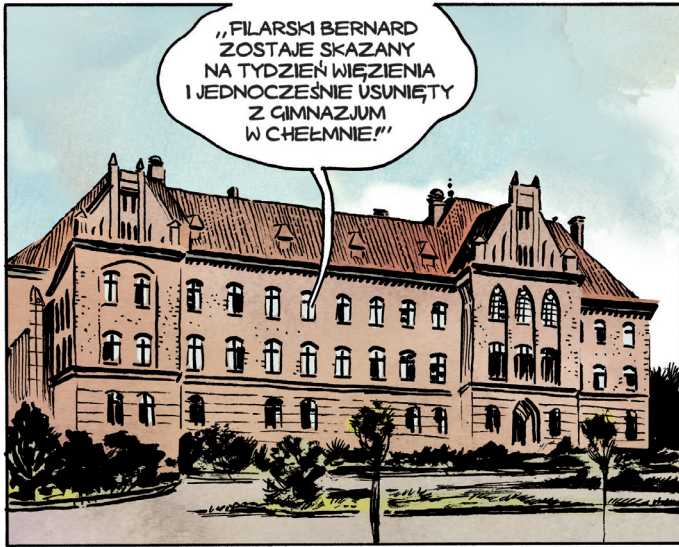
Po ustanowieniu Wolnego Miasta pozostał w Gdańsku. W 1921 r. uzyskał tytuł doktora nauk medycznych na Uniwersytecie w Królewcu. W tymże roku objął posadę lekarza w Dyrekcji Kolei Państwowych w Gdańsku, cały czas prowadząc prywatny gabinet dentystyczny przy ul. Długiej. W 1929 r. został również etatowym lekarzem w Gimnazjum Polskim.

Mimo licznych obowiązków był niezwykle aktywny na polu kulturalnym i społecznym. W 1922 r. został współzałożycielem Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku. Udzielał się w Macierzy Szkolnej, Klubie Sportowym Gedania, Polskim Klubie Morskim, Kole Przyjaciół Związku Harcerstwa Polskiego, Towarzystwie Czytelni Ludowych. Przynależał też do Gminy Polskiej Związku Polaków.

1 września 1939 r. został aresztowany przez Niemców i uwięziony w Victoriaschule. Przeszedł przez więzienie przy Schießstange (obecnie ul. Kurkowa) i obóz w Nowym Porcie. Ostatecznie trafił do obozu Stutthof. W Wielki Piątek 22 marca 1940 r. znalazł się w grupie 67 wybitnych działaczy z Gdańska i Pomorza, którzy zostali przez Niemców rozstrzelani. W 1947 r. jego szczątki zostały ekshumowane i uroczystie pochowane 7 kwietnia 1947 r. na Cmentarzu Ofiar Terroru Hitlerowskiego na gdańskiej Zaspie.

W CZASIE SWOJEJ NAUKI W GIMNAZJUM W CHEŁMNIE BYŁ AKTYWNYM CZŁONKIEM TOWARZYSTWA FLOMATÓW. W 1901 R. ZA SWOJĄ DZIAŁALNOŚĆ STANĄŁ PRZED PRUSKIM SĄDEM W TORUNIU.

„FILARSKI BERNARD ZOSTAJE SKAZANY NA TYDZIEŃ WIEZIENIA I JEDNOCZEŚNIE USUNIĘTY Z GIMNAZJUM W CHEŁMNIE!”

BERNARD FILARSKI PROWADZIŁ W GDAŃSKU SWOJĄ PRYWATNĄ PRAKTYKĘ STOMATOLOGICZNĄ. BYŁ LEKARZEM SPOŁECZNIKIEM, BARDZO CZĘSTO UDZIELAŁ BEZPŁATNYCH PORAD POLAKOM MIESZKAJĄCYM W GDAŃSKU. POD JEGO OPIEKĄ DENTYSTYCZNĄ POZOSTAWALI TAKŻE UCZNIOWIE GIMNAZJUM POLSKIEGO.

BERNARD FILARSKI STARAŁ SIĘ RÓWNIŻ POMAGAĆ FINANSOWO I MATERIALNIE POLSKIM UCZNIOM I STUDENTOM POLITECHNIKI NA TERENIE WOLNEGO MIASTA GDAŃSKA.

MOI DRODZY, NA KARTKACH MACIE ZAPISANE ADRESY, NA KTÓRE MACIE ZANIEŚĆ PACZKI.

DOBRCZE, OJCZE.

IDŹCIE I UWĄŻAJCIE NA SIEBIE.

PRZED I WOJNĄ ŚWIATOWĄ BERNARD FILARSKI BYŁ ZAANGAŻOWANY W TAJNE SZKOLNICTWO NA TERENIE GDAŃSKA.

NA DZISIEJSZYM SPOTKANIU SKUPIMY SIĘ NA PODSTAWACH BIOLOGII.

BERNARD FILARSKI I DR FRANCISZEK KRĘCKI ZAŁOŻYLI NA TERENIE WMG ZWIĄZEK HARCERSTWA POLSKIEGO.

FRANCISZEK, TRZEBA ZORGANIZOWAĆ COŚ DLA NASZEJ MŁODZIEŻY. ZEBY JESZCZE LEPIEJ POZNALI JEZYK POLSKI, NASZĄ HISTORIĘ, ZEBY ZOBACZYLI POLSKĘ.

STWÓRZMY W GDAŃSKU POLSKIE HARCERSTWO.

TO ŚWIETNY POMYSŁ. DO DZIAŁA!

FILARSKI ZOSTAŁ ARESZTOWANY PRZEZ NIEMCÓW 1 WRZEŚNIA 1939 R. W SWOIM GABINECIE. OSTATECZNIE PRZETRANSPORTOWANO GO DO OBOZU STUTT HOF. W WIELKI PIĄTEK 22 MARCA 1940 R. ZOSTAŁ ZAMORDOWANY WRAZ Z 66 INNYMI POLSKIMI DZIAŁACZAMI Z WMG.

Bernard Filarski – zadania

1. Zakoloruj w diagramie nazwy miast, z którymi związany był podczas swojego aktywnego życia Bernard Filarski. Pozostałe litery utworzą hasło. Postaraj się je wyjaśnić własnymi słowami. Możesz korzystać z pomocy encyklopedii.

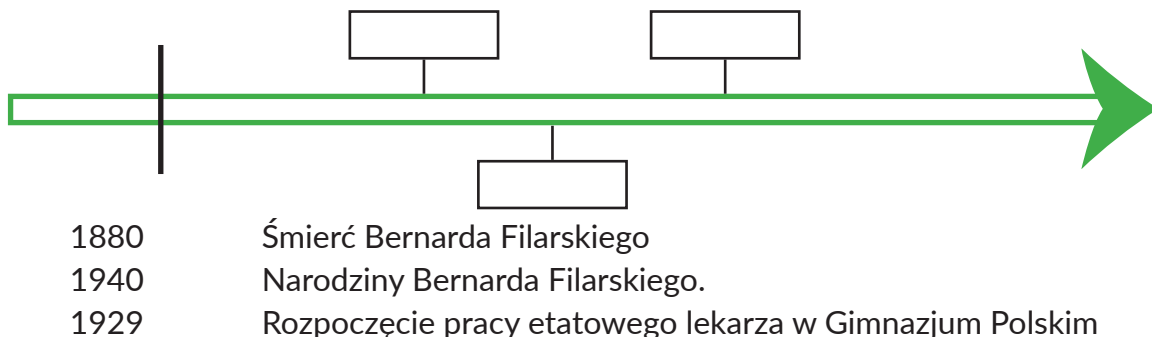
F	L	U	B	A	W	A	I
G	D	A	Ń	S	K	L	O
T	U	C	H	O	L	A	M
A	T	O	R	U	Ń	C	I

HASŁO: .....

2. Przeczytaj poniższe zdania. W nawiasie zakresł ich prawidłowe zakończenie.

Po wojnie szczątki Filarskiego zostały pochowane na cmentarzu (na Zaspie/na Srebrzysku).
 Tytuł doktora nauk medycznych uzyskał na (Uniwersytecie w Królewcu/Uniwersytecie Warszawskim).
 Bernard Filarski studiował medycynę na (Uniwersytecie w Monachium/Uniwersytecie w Królewcu).
 Bernard Filarski otworzył swój własny gabinet stomatologiczny w (Gdańsku/Gdyni).

3. Na osi czasu zaznacz daty związane z życiem i działalnością Bernarda Filarskiego. Następnie połącz daty i wydarzenia (1880, 1929, 1940).

4. Oblicz, ile lat minęło od:

Uzyskania przez Bernarda Filarskiego tytułu doktora nauk medycznych (1921)
 Zamieszkania Bernarda Filarskiego w Gdańsku (1908)

5. Rozwiąż szyfr. Wpisz odpowiednie sylaby w wyznaczone miejsca (np. A1-NI), aby dowiedzieć się, w jakim towarzystwie Bernard Filarski pełnił przez kilka lat funkcję jednego z prezesów. Określ, czym zajmowało się to towarzystwo.

A3	A5	F6	E1	D4	E4	A1	D6	B5	C3

	1	2	3	4	5	6
A	NI	GDY	TO	GE	WA	WE
B	LO	SKIE	NIE	SO	DO	KÓŁ
C	TNIA	WIEC	WYCH	ZA	KRA	RUŃ
D	WO	NIA	GMI	CZY	DA	LU
E	STWO	SKA	DNO	TEL	WAR	SZA
F	NIE	NIA	WA	POL	HEL	RZY

